

Ірина Галушчак,

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Iryna Galushchak,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
iryna.galushchak@gmail.com

УДК: 371.15:372.8

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ В УМОВАХ ГІРСЬКОГО РЕГІОНУ

THE WAYS OF FORMING LEGAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS IN MOUNTAINOUS REGION CONDITIONS

У статті розглядаються деякі аспекти експериментального підходу до формування правової компетентності економістів. Автор акцентує увагу на шляхах, за якими означений процес є результативним. Аналізуються наукові підходи до розуміння компетентності фахівців, зокрема, фахівців-економістів, визначається структура професійної компетентності та місце в ній правових знань і вмінь. Обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу у професійному навчанні економістів.

Виявлено специфіку професійної компетентності фахівців економічного профілю, що виступає провідною передумовою ефективності їх професійної діяльності в умовах гірського регіону. Описує структуру професійної компетентності майбутніх економістів яка містить такі компоненти: 1) компетенція у сфері економічної діяльності; 2) компетенції в інших сферах професійної діяльності; 3) виробничо-діяльнісна компетенція; 4) інформаційно-комп'ютерна компетенція; 5) комунікативна компетенція; 6) компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей.

У статті визначаються основні шляхи формування правової компетентності в процесі навчання у вищому навчальному закладі, зміст правових знань, якими повинні володіти майбутні економісти, що будуть працювати в умовах гірського регіону.

Ключові слова: професійна компетентність, правова компетентність, майбутні економісти, гірський регіон, професійна підготовка.

The article discusses some aspects of the experimental approach to formation of legal competence economists. The author focuses on the ways in which the designated process is effective. Analyzes the scientific approaches to understanding the competence of experts, including experts and economists determined the structure of professional competence and place of legal knowledge and skills. The use of competency approach in professional training of economists is soundly.

The specific professional competence of experts in economics, serving leading precondition for the effectiveness of their professional work in the conditions of the mountain region is found. Describes the structure of professional competence of future economists that includes: 1) competence in economic activity; 2) competence in other areas of professional activity; 3) production and activity-competence; 4) information and computer competence; 5) communicative competence; 6) competence in the field of self-determination and personal qualities.

Theoretical foundation of the concept of «formation of professional competence» is made. Component structure of professional competence of experts in the field of economy is clarified. The author reveals the concepts and components characterize the legal competence economist, its importance for professional competence of the profession in terms of the mountainous region.

The author notes that the successful formation of legal competence directly affects the formation of the future professional world, its value orientation. Legal expertise - a system of legal knowledge, beliefs, skills, experience, mechanism of law and legal technologies that allow individual orientate in the legal field, legally correctly find it solve problems that arise.

This article identifies the key ways of creating legal competence in teaching in higher education, the content of legal knowledge, which should have future economists who will work under the mountain region.

Keywords: professional competence, legal competence, future economists, mountainous region, professional training.

В статье рассматриваются некоторые аспекты экспериментального подхода к формированию правовой компетентности экономистов. Автор акцентирует внимание на путях, по которым указанный процесс является результативным. Анализируются научные подходы к пониманию компетентности специалистов, в частности специалистов-экономистов, определяется структура профессиональной компетентности и место в ней правовых знаний и умений. Обоснована целесообразность использования компетентностного подхода в профессиональном обучении экономистов.

Выявлена специфика профессиональной компетентности специалистов экономического профиля, выступает ведущей предпосылкой эффективности их профессиональной деятельности в условиях горного региона. Описывает структуру профессиональной компетентности будущих экономистов, которая содержит следующие компоненты:

1) компетенция в сфере экономической деятельности; 2) компетенции в других сферах профессиональной деятельности; 3) производственно-деятельностная компетенция; 4) информационно-компьютерная компетенция; 5) коммуникативная компетенция; 6) компетенция в сфере самоопределения и саморегуляции личностных качеств.

В статье определяются основные пути формирования правовой компетентности в процессе обучения в высшем учебном заведении, содержание правовых знаний, которыми должны обладать будущие экономисты, которые будут работать в условиях горного региона.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, правовая компетентность, будущие экономисты, горный регион, профессиональная подготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринкові відносини, інтеграція країни у міжнародне співтовариство, всебічна інформатизація суспільства потребують підвищення якості й рівня економічної діяльності підприємств та організацій. Це обумовлює нові, більш жорсткі вимоги, які висуваються до фахівців у сфері фінансової, виробничої та господарської діяльності. В умовах економічної нестабільності чимало молодих людей обирає економічну спеціальність, кар'єру підприємця. Такий вибір певною мірою сприяє досягненню свободи і незалежності, підвищенню самооцінки, дозволяє реалізувати власний творчий потенціал.

Проблема ефективного розвитку гірських територій є надзвичайно актуальною для України, і передусім для Карпатського регіону. Історично гірські території завжди відставали в економічному розвитку. Посилення диспропорцій в економічному розвитку гірських територій зони Карпат спричинене незадовільним станом інфраструктури, низьким рівнем адаптації соціально-трудового потенціалу до ринкових умов, недостатньою підтримкою різних форм підприємницької діяльності, відсутністю вираженої державної політики щодо їхнього розвитку.

Звідси актуальність і важливість проблеми залучення професійно компетентних фахівців які будуть працювати в умовах гірського регіону.

Професійна компетентність майбутнього спеціаліста формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та життєвого досвіду, що зумовлює готовність фахівця до виконання професійних обов'язків та забезпечує високий рівень його самоорганізації. Зміст цього поняття обумовлюється багатьма факторами, зокрема, рівнем розвитку техніки, науки, економіки, освіти; процесами, які відбуваються в суспільстві; суспільним замовленням.

Однак досягти успіху у професійній кар'єрі можливо лише за умов конкурентоспроможності випускника на ринку праці. Отже, сьогодні, одним із першочергових завдань системи професійної освіти є підготовка конкурентоспроможного фахівця, який має високий рівень професійної компетентності, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Та може доречно використовувати набуті правові знання у професійній діяльності. Саме тому для гірських регіонів є дуже важливою правова освіта фахівців різної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідженню питань застосування компетентнісного підходу у формуванні майбутніх фахівців присвячені роботи Г. Ібрагімова, В. Байденко, А. Бермус, Ю. Зінковського, Г. Мірських. Компетентнісна парадигма сучасної освіти є предметом посиленої дослідницької уваги сучасних науковців (Я. Герчинський (Польща), Г. Гостенс (Бельгія), Ю. Гриз (Німеччина), А. Маркова (Росія), О. Овчарук (Україна), Е. Шорт (США) та ін.). Так, у контексті проведених вітчизняними науковцями досліджень (В. Баркасі, П. Горностай, І. Козич, Г. Копил, Є. Немцова, В. Нечипоренко, О. Савченко та ін.) компетентності визнано ключем до оновлення змісту освіти.

Вивчення й аналіз наукового фонду з проблеми саме правової компетентності дозволяє уточнити зміст, що доцільно вкладати у це поняття. Існує точка зору, за якою правова компетентність особистості припускає низку блоків, а саме: «знання про значення, про різні сфери, механізми правового регулювання суспільного життя; здатність до аналізу правових ситуацій, визначення оптимуму правової інформації; готовність і вміння використовувати механізми і засоби правового вирішення життєвих проблем; вміння виділяти правові аспекти будь-якої ситуації, бачити правові наслідки схвалювальних рішень та здійснювальних дій» [2, с.31]. Ми виходили з розуміння правової компетентності, зокрема економіста, як важливої інтегративної особистісно-професійної якості, підґрунтям якої виступають знання особистості та її досвід поведінки.

Формування мети статті. Метою статті є розкрити шляхи формування правової компетентності економістів в умовах гірського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У наш час науковці досить часто звертаються до поняття компетентність. Згідно з дослідженнями науковців [3], існують чотири моделі визначення компетенції: а) засновані на параметрах особистості; б) засновані на діяльності та на виконанні завдань; в) засновані на виконанні виробничої діяльності; г) засновані на управлінні результатами діяльності.

Мета створення моделі залежить від того, для вирішення яких завдань і в якій ситуації вона буде використана (спеціальні й загальні моделі, моделі для лінійних менеджерів та ін.). Модель компетенції – це зведення знань, умінь, навичок співробітників, що дозволяють їм бути успішними на конкретній посаді. Вона уніфікує вимоги до співробітників і створює єдині стандарти функціонування, основу для оцінки і просування працівників.

Наведемо приклади моделей компетенції світових стандартів (базові типи компетенції) [7].

Модель SHL (міжнародні стандарти керування – фахівець, менеджер, керівник групи) виділяє наступні типи компетенції:

- підприємницькі якості (бізнес, творчий підхід, рішучість, стратегія);
- якості керівника (лідерство, планування й організація, орієнтація на якість, переконливість);
- професійні якості (спеціальні знання, аналіз і вирішення проблем, усна й письмова комунікація);
- особисті якості (міжособистісне розуміння, гнучкість, стабільність, особиста мотивація).

Модель S. Whiddett & S. Hooly forde (розробка моделі компетенції на матеріалах компанії) виділяє такі типи компетенції: розвиток бізнесу (особистий розвиток, генерування й обґрунтування ідей); досягнення результатів (планування, чіткість менеджменту, постановка цілей); аналіз – робота з інформацією (аналіз і прийняття рішень); люди (робота в команді, вплив, керування відносинами).

Модель Society for Human Resource Management (модель для керування колективом) виділяє наступні типи компетенції: знання бізнесу; персональна дієздатність; стратегічний внесок; практичні навички та володіння технологіями менеджменту.

Модель «Корпоративні фінансові технології» виділяє такі типи компетенції: системне мислення; прийняття рішень; орієнтація на результат; аналітичні здатності; креативність; гнучкість, швидка й адекватна реакція; здатності до навчання; організаторські здібності; делегування повноважень; уміння планувати час; управляти проектами; працювати в команді; переконувати, відстоювати думку; уміння слухати інших, підтримувати зворотний зв'язок; навички проведення презентацій і переговорів; здатність ретранслювати знання й навички.

Отже, професійна освіта повинна формувати сучасного фахівця як цілісну особистість, яка має цілу низку спеціальних та загальнолюдських якостей. Компетентність фахівця не обмежується суто професійними рамками; розвинена особистість має володіти всіма головними компетентностями. Аналіз вищенаведених моделей та освітньо-кваліфікаційної характеристики свідчить, що модель компетентності економіста повинна складатися із багатьох компонентів: фахового, інтелектуального, творчого, морального, комунікативного, інформаційного, вольового.

Слід зазначити, що в сучасних умовах документом, який містить професійні вимоги до підготовки фахівців різноманітних спеціальностей, є освітньо-кваліфікаційна характеристика [2]. У цьому документі визначено цілі освітньої та професійної підготовки майбутнього спеціаліста, зміст освіти, місце фахівця у структурі господарства держави, вимоги до його компетентності та інших соціально значущих властивостей і якостей.

Зміст професійної діяльності фахівця-економіста з'ясовано на основі алгоритму опису професії за Є. Клімовим [4]. Тут виявляються такі аспекти, як предмет професійної діяльності (людина, знакова система, техніка, художні образи), цілі професійної діяльності (перетворююча, тобто організація і проведення виховного процесу, гностична, винахідницька, власного розвитку та ін.), засоби професійної діяльності (функціональні, тобто мовлення, міміка, зір, слух тощо, теоретичні, тобто знання, способи мислення, мобільні або стаціонарні технічні засоби та ін.), умови професійної діяльності (підвищена моральна відповідальність, екстремальні умови, робота на відкритому повітрі, в умовах побутового мікроклімату та ін.), особливості професійної діяльності (поліфункціональний характер діяльності, вишукані відносини, зустрічі зі відомими людьми, відрядження, завершений результат професійної діяльності та ін.).

Майбутній економіст має бути підготовленим до виконання професійних функцій за одним із видів економічної діяльності за «Державним класифікатором видів економічної діяльності ДК 009-96», затвердженим наказом Держстандарту України від 22.10.96 № 441: діяльність у сфері інформатизації; дослідження та розробки; послуги, що надаються переважно юридичним особам; здавання під найм без обслуговуючого персоналу; державне управління загального характеру в економічній та соціальній галузі; діяльність, віднесена до компетенції держави; оптова торгівля і посередництво у торгівлі; спеціалізована роздрібна торгівля комп'ютерами, стандартним програмним забезпеченням та пристроями для зняття інформації із каналів зв'язку; громадська діяльність; фінансова діяльність; операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам; державне управління; колективні, громадські та особисті послуги.

Вище зазначене дозволяє стверджувати, що структура професійної компетентності майбутніх економістів містить такі компоненти: 1) компетенція у сфері економічної діяльності; 2) компетенції в інших сферах професійної діяльності; 3) виробничо-діяльнісна компетенція; 4) інформаційно-комп'ютерна компетенція; 5) комунікативна компетенція; 6) компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей [6].

Фахівець-економіст повинен мати здатності розв'язувати проблеми і завдання соціальної діяльності, зокрема, урахувати правові засади у професійній діяльності.

Дослідники, які вивчають феномен правової компетентності фахівця у зв'язку з виконанням ним професійних функцій (Т. Волох, В. Олейник), цілком правомірно його пов'язують, по-перше, із ставленням особистості до права «як соціальної, державної та особистісної цінності, що обумовлює намагання постійно отримувати, розширювати арсенал засобів визначення та вирішення правових проблем»; по-друге, із правовою освіченістю, «як сукупністю знань з проблем права»; по-третє, з правовою готовністю – наявністю «вмін з вирішення конкретних правових питань» [8].

Правова компетентність – це система правових знань, переконань, навичок, досвіду, механізму дії права і правових технологій, що дозволяють особистості орієнтуватись у правовому полі, юридично грамотно знаходити в ньому вирішення завдань, які виникають. Удосконалення рівня професіоналізму майбутнього економіста, зокрема його правової компетентності, в умовах університетської освіти потребує глибокого аналізу правової діяльності як результату правової підготовки. Правова компетентність майбутнього економіста – це наявність системи професійно

правових знань чинного законодавства; вміння мислити правовими категоріями; усвідомлення сутності права та механізмів його дії; доречно використовувати набуті правові знання у професійній діяльності в умовах гірського регіону.

Формування правової компетентності передбачає засвоєння студентом не окремих, відірваних один від одного елементів правових знань, умінь та якостей, а оволодіння сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. Це, зокрема, навчальний компонент, що передбачає:

- розвиток теоретичного компоненту правової компетентності, який забезпечує майбутнього економіста правовими знаннями, що сприяють успішній організації професійної діяльності в умовах гірського регіону, створюють основу для формування сучасного правового мислення, генерують акти правосвідомості, тобто систему відносин до морально-правових норм через призму пізнання права як соціального явища;
- розвиток практичного компоненту правової компетентності майбутнього економіста, який визначається, насамперед, сукупністю професійних умінь і навичок, що зумовлюють функціональну готовність вирішувати завдання правової діяльності в умовах гірського регіону. Це інформаційно-інтелектуальні, прогностично-проективні, організаційно-регулятивні, виховні, рефлексивні, емоційно-вольові уміння і навички;
- розвиток особистісного компоненту правової компетентності, який утворює такі професійні й особистісні якості, як: професійно-світоглядні (зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці), професійно-поведінкові (вимогливість щодо дотримання правових норм), особистісно-значущі (гуманістична спрямованість особистості, адекватна самооцінка тощо).

Таким чином, основними способами формування правової компетентності у майбутніх економістів є права освіта та соціалізація у правовому середовищі гірського регіону.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, правова компетентність майбутнього економіста розуміється як особистісно-професійна якість, що виявляється у здатності до пізнання соціально-правової дійсності, усвідомленні ціннісного впливу права на клієнтів, спроможності відповідально здійснювати правозахисну і право реалізаційну діяльність. Як важливіша складова професійної компетентності майбутнього фахівця, правова компетентність формується на всіх етапах його професійного становлення. Університетський період професійної підготовки студентів у цьому відношенні має специфічний і, водночас, вагомий формуючий вплив.

Освіта повинна відповідати інтересам та вимогам суспільства. На вищі навчальні заклади покладено завдання закласти базу щодо формування правової компетентності фахівців економічного профілю здатних до швидкого реагування в умовах гірського регіону, щодо змін у трудових функціях, самостійного пошуку та впровадження в діяльність чинних нормативних актів, оцінки ризиків діяльності відповідно до законодавства тощо.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблеми ми пов'язуємо з визначенням факторів, які впливають на формування правової компетентності майбутніх економістів у перші роки їх практичної роботи.

1. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] /А. Г. Бермус. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>
2. Збірник нормативних документів МОН України. – [Електронний ресурс] www.kdtu.kr.ua/miek/ek/okx_mag.doc
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону, 1995. – 512 с.
5. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании [Электронный ресурс] / О. Е. Лебедев. — Режим доступа : www.nekrasovspb.ru.
6. Мушинська Н. С. Формування компетентності саморозвитку майбутніх бакалаврів економіки у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Мушинська Наталя Сергіївна. — Харків : Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2014. — 20 с.
7. Основания для выбора модели компетенций. – [Электронный ресурс] http://www.profrazvitie.ru/cgi-bin/new.cgi?go=model_komp.
8. Романова І.А. Компетентнісний підхід до правової освіти студентів // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць / За ред. І.Ф. Прокопенка, В.І. Лозової. – Харків: Курсор, 2008. – Вип. 33. – С. 26-35.

Reference

1. Bermus A. H. Problemi u perspektivi realizatsyy kompetentnostnoho podkhoda v obrazovanny [Elektronniy resurs] /A. H. Bermus. – Rezhym dostupa: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>
2. Zbirnyk normatyvnykh dokumentiv MON Ukrainy. – www.kdtu.kr.ua/miek/ek/okx_mag.doc
3. Zymnyaya Y.A. Klyuchevie kompetentnosti kak rezul'tativno-tselevaya osnova kompetentnostnoho podkhoda v obrazovanny. Avtorskaya versyya. – M.: Yssledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovky spetsyalystov, 2004. – 42 s.
4. Klymov E.A. Psykholohyya professyonal'noho samooperedelenyya. – Rostov-na-Donu, 1995. – 512 s.
5. Lebedev O. E. Kompetentnostniy podkhod v obrazovanny [Elektronniy resurs] / O. E. Lebedev. — Rezhym dostupa: www.nekrasovspb.ru.
6. Mushyns'ka N. S. Formuvannya kompetentnosti samorozvytku maybutnikh bakalavriv ekonomiky u protsesi profesiyanoi pidgotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: [spets.] 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / Mushyns'ka Natalya Serhiyivna. — Kharkiv : Khark. nats. ped. un-t imeni H. S. Skovorody, 2014. — 20 s.
7. Osnovanyya dlya vibora modely kompetentsyy. – http://www.profrazvitie.ru/cgi-bin/new.cgi?go=model_komp.
8. Romanova I.A. Kompetentnisnyy pidkhid do pravovoyi osvity studentiv // Pedahohika ta psykholohiya: zb. nauk. prats' / Za red. I.F. Prokopenka, V.I. Lozovoyi. – Kharkiv: Kursor, 2008. – Vyp. 33. – S. 26-35.